

LUKO S OVOGA I ONOGA SVIJETA

MILAN BEŠLIĆ

IV. maksimirsko naselje 26/4, HR-10000 Zagreb
milan.beslic@inet.hr

UDK: 821.163.42-1.09 Paljetak, L.
Stručni članak
Primljen: 3. 9. 2018.
Prihvaćen za tisak: 27. 11. 2018.

U tekstu se iznosi teza da je Paljetkova impresivna produkcija u gotovo svim književnim vrstama primarno obilježena njegovim pjesništvom te da je ono i najznačajnija dionica koja je ujedno i golem prinos suvremenom hrvatskom pjesništvu. Također, nastoji se ukazati i na činjenicu da je to pjesništvo i samoniklo, to jest izvornoga pjesničkoga glasa, kao i goleme leksičke kulture i zavidnoga pjesničkoga umijeća u rimovanim i nerimovanim stihovima. Isto tako, podvlači se i činjenica da je Paljetkovo pjesništvo otvorilo i posve novi poetski prostor u suvremenoj hrvatskoj književnosti snažno obilježen autorskim značajkama. Ovdje se ukazuje i na jednu od temeljnih odrednica Paljetkova pjesništva, naime, da je ono stvaralački proces otvoren bezbrojnim temama i neiscrpoj energiji u proizvodnji pjesme.

KLJUČNE RIJEČI:

Paljetak, pjesništvo, pjesma, stablo, šuma, kontekst, stih, imaginacija

Kaže se: “Od šume ne vidimo stablo!” Mi kažemo: “U stablu vidimo šumu!” I cijela je šuma to jedno stablo koje nije jedno jer je – šuma. U jednom čovjeku cijeli je svijet, i u tom jednom svijetu samo je jedan i – jedini – Luko Paljetak. Gotovo bismo, ne zbog stilskih obilježja i estetskih razloga, ili pak književnih pobuda, s uskličnom rečenicom i neizbježnim čuđenjem pitali: “O, Bože, kakva je, i kolika je to šuma u jednom stablu?!” Da bismo odgovorili na ovo jednostavno pitanje, valja nam krenuti “na put što onkraj međa u neznano vodi” – i ne kroz Striborovu, već kroz Paljetkovu šumu knjiga čudesa. A taj se odgovor i sam nadaje u tome što je svako stablo nepobitna činjenica njegova stvarnog postojanja na ovom svijetu u čvrstim koricama Paljetkove knjige, kao i po tome što je raskošna krošnja njezinih stranica puna maštovitih plodova s onoga svijeta izrastajući iz stabla u knjigu, u čudesnu šumu Lukove

biblioteke. Po tome je, dakle, dijalektika dualizma stvaralačko načelo koje pokreće ovu golemu proizvodnju Paljetkovih čuda u stvarnosti njegova djela. A ona su, zaista, “malo se tilo” – i bezbrojna i različita u istoj šumi. Pođimo stoga tim putem slijedeći Paljetkove kamenčiće koje je ostavljao Palčićevom lucidnošću kroz dugo razdoblje od pola stoljeća. Dakle, u tim tragovima vlastitoga i stvaralačkog postojanja u pjesmama, kazališnim tekstovima i režijama, romanima, pričama, prepjevnim stihovima i proznim djelima svjetskih klasika s engleskoga, francuskoga, slovenskoga jezika... Dodatnu energiju zahuktaloj Paljetkovoj produkciji unose njegove znanstvene studije i kritičke analize, osvrti i članci, urednički poslovi, recentni izbor pjesništva u antologijama i nebrojeni javni recitali... i još više i raznovrsnije i u svakom književnom mediju te, povrh svega, i u likovnom mediju u različitim tehnikama, crtežu, kolažu... te u prosudbama likovnih djela perom likovnoga kritičara... Upravo se ta stvaralačka svestranost najviših estetskih dosega u ovoj lijepoj obljetnici autorova života i plodnoga djela te uspješnoga djelovanja u kulturnom životu rasprostire na Paljetkovu pisacem stolu onom grčkom vedrinom kao duhovna gozba iznimnoga opusa kojim se časti hrvatska akademska zajednica i cjelokupna kulturna javnost u europskom ozračju jer svi govore na svojim jezicima da je riječ o poliglota i eruditu i svestranom stvaraocu kozmopolitskoga habitusa.

Ipak nam je, bilo u letimičnom snimku ili u minucioznom retrospektivnom pregledu cjelovitosti djela, držimo, u ovoj prigodi uputno govoriti prije svega o pjesništvu Luka Paljetka. Razlozi su brojni, i različiti, a među njima izdvaja se jedan – to jest samo pjesništvo – jer je kruna svekolikoj i bogatoj Paljetkovoj proizvodnji, a o njoj već danas govore najupućeniji tako i oni koji su tek krenuli skupljati Paljetkove kamenčiće po njegovu širokom i dugom stvaralačkom putu da je riječ o suvremenom klasiku hrvatske i europske književnosti. Naime, unatoč činjenici što je njihov govor različitoga diskursa i nejednakih polazišta, on je uvijek isti jer u jednom i skladnom zaključku pokriva pjesnikov opus zajedničkim nazivnikom – o izvornoj imaginaciji i jedinstvenom pjesničkom umijeću u skladanju stihova te pisanju proznih, dramskih, znanstvenih, kritičkih tekstova, što ga čini zasebnom dionicom suvremenoga pjesništva i posebnim pjesničkim glasom iskonskoga nadahnuća. Ovdje valja naglasiti da su te sastavnice implicirane u sintezi od elementarnih čestica jezika živom riječi i majstorskim perom oblikovanim u čvrste i različite pjesničke forme, što je kritika prepoznala već u prvoj zbirci pjesama *Nečastivi iz ruže* (1968.). Te temeljne pjesnikove odrednice čitamo i u drugima, poslije objavljenim knjigama, među kojima izdvajamo *Kockice za staru damu* (1975.), *Pjesni na dubrovačku* (1984.) *Nekoliko stranica* (1998.), *Godišnje doba dana* (2015.). U cjelovit i golemi opus prvi i drugi put uveo nas je Tonko Maroević u knjigama izabраниh pjesama *Bijela tama* (2000.) i *Nove tame*

(2013.), koje je uredio i popratio pogovorom. Još nam je skrenuti pozornost i na činjenicu da je Maroević nedvojbeno najvjerniji pratitelj Paljetkove pjesničke produkcije i zacijelo najpozvaniji njezin kritičar i interpretator pišući iz knjige u knjigu pogovore i predgovore, veće i manje članke u novinama ili pak eseje i studije u časopisima. “Očigledno je riječ”, piše Maroević, “o jednome od najplodnijih i najustrajnijih suvremenih hrvatskih pjesnika, koji je ne samo vrlo brzo ostvario sasvim specifičan, prepoznatljiv vlastiti govor nego i snažno obilježio mogućnost poetskog izraza u navedenom razdoblju.” Čini se da upravo u tvrdnji da je pjesnik “ostvario sasvim specifičan, prepoznatljiv vlastiti govor...” možemo i početi iščitavati svu njegovu slojevitost te napose i kontekst u kojem se počinje ostvarivati “mogućnost poetskog izraza u navedenom razdoblju”. Naime, da bismo prepoznali osebnost i specifičnost Paljetkova pjesničkoga govora, valja nam skrenuti pozornost i na to da se taj govor čuje u hrvatskoj pjesničkoj produkciji u svojoj elementarnoj vokaciji i u tematskoj preokupaciji izvan tada dominantne i, ako možemo tako kazati, vladajuće pjesničke struje čije je moćno izvoriste u znamenitim prethodnicima naraštaja krugovaša i potom njihovih izravnih baštinka i neizravnih sljedbenika u naraštaju hrvatskog pjesništva šestoga desetljeća pod imenom “Razlog”. Već je u prvim zbirkama pjesama Luko Paljetak podvukao svoju izdvojenost od ovih pjesničkih pravaca i time jasno obilježio i svoju udaljenost od njihova koncepta ispisujući posve novu stranicu hrvatskoga pjesništva. “Čini mi se”, primjećuje Cvjetko Milanja, “da je pritom uputno razlikovati dvije faze, ili točnije dva tipa, u Paljetkovu pjesništvu upravo s aspekta obnove klasične forme; prva, koja je i u intenciji i u ostvarenju imala nakanu obnove visoke književnosti i njene klasične forme, pa je tako i predstavljala implicitnu polemiku razlogaškoj poetici, i druga koja je najprije intuitivno, a potom i svjesno postmodernistički impostirana, pa je karnevaleska i ‘pačkovorkasta’, kao što nas sam pjesnik i implicitno i eksplicitno osvjedočuje”. Upravo na ovim činjenicama možemo početi graditi tezu da Luko Paljetak tada i počinje pisati jedno posve novo poglavlje hrvatskoga pjesništva na čijim se stranicama kroz minulo razdoblje od gotovo pola stoljeća čita da je obilježio cijelo jedno razdoblje koje se može pokriti njegovim imenom, odnosno da je sinonim za pjesničku riječ kojoj je primarna, nije tautološka doskočica kažemo li, upravo pjesnička riječ. Zato je njegovo pjesništvo obnoviteljsko i od prijelomnoga značenja za hrvatsku književnost jer je reanimiralo izvorno sam pjesnički glas ispunjen vlastitim pjevom kao jedinim svojim ciljem i najvišim smislom. Nije, dakle, kao spomenuti prethodnici samoj riječi pretpostavljao bilo koji filozofijski sustav ili kakav novi svjetonazor ili određene estetske postulate, već je samome jeziku i od samoga jezika pjesničkom tvorbom riječi stvarao vlastiti pjesnički jezik kojim je oblikovao stihove začudne izražajnosti. Isto tako, jedinstvenim umijećem rimovanih srokova, odnosno,

i onih oslobođenih toga načela često snagom čarobnjaka riječi dosezao zavidne duhovne visine i silovitim prodorima lucidnosti osvajao neslućene prostore kreativnosti. Svojim je prvim knjigama pjesama inaugurirao upravo te vrijednosti u hrvatskoj pjesničkoj praksi učvršćujući svakom novom knjigom tu obnoviteljsku poziciju i preporodnu funkciju. Stoga možemo Paljetkovo pjesništvo locirati u osmo desetljeće kao iznimno značajan događaj u suvremenom hrvatskom pjesništvu i ponovo kazati da je svojim čistim pjevom usredotočen isključivo u vlastitome pjesničkom glasu uzvisujući ga u njegovoj značenjskoj vrijednosti i relativizirajući estetske odrednice, tematske predloške i stilske zadanosti s čvrsto građenim uvjerenjem da je poezija sve što vidimo i osjećamo, sav svijet oko nas i u nama, vidljiv i nevidljiv, pisan u slobodnom ili vezanom stihu. Drukčije rečeno, nije Paljetkovo pjesništvo, ponovo ćemo kazati, djelo određenih estetskih zasada ili filozofijskih nazora, iako je pisano na najvišim estetskim kriterijima i usustavljeno u europskoj filozofijskoj baštini, već je to pjesništvo pisano otkucanjima srca, živim ritmom stiha i duhovnim otiscima vlastitoga bića u prolaznom vremenu i omeđenom prostoru otkrivajući u različitim pjesničkim oblicima ljudsko postojanje u njegovoj zemaljskoj trošnosti i duhovnoj neprolaznosti. “Zamjetna je Paljetkova dosljednost”, primjećuje Zvonimir Mrkonjić, “neprestanom širenju tematskih dijapazona, u pronalaženju novih registara počevši od književno neutralnog jezika, preko banalno svakodnevnog do povijesno lokalnog izriječka, od destiliranog lirskog govora do govora onečišćenog raznim natruhama, izrazima na drugim jezicima, klišejima i citatima”. Na uporištu ove tvrdnje možemo kazati da pojavom Paljetkova pjesničkoga glasa u suvremenome hrvatskome pjesničkom mnogoglasju počinje jedno novo razdoblje hrvatske književnosti, valja dometnuti, i drukčije, jer je različito od drugih cijelim svojim opusom. Kako su se ti oblici pojavljivanja vremenom množili i ulančavali svakom novom knjigom u sve vidljivijem korpusu i još glasnijem pjesničkom glasu, tako su se usustavljivali u čvrstu pjesničku strukturu koja se oblikovala u tu jedinstvenu pojavnost na suvremenoj hrvatskoj književnoj sceni i zadobila jasne i čvrste konture – fenomena – Luko Paljetak. Obnoviteljsko značenje njegove pojavnosti u kontekstu hrvatske pjesničke produkcije u osmom i devetom desetljeću minuloga stoljeća prepoznaje se, osim rečene osloboditeljeve komponente od filozofijskoga pokroviteljstva, estetskoga određenja i stilskoga definiranja najviše po tome što je ovome pretpostavio sam čin pisanja pjesme utemeljen na vlastitom doživljaju svijeta unoseći snažnu emocionalnu sastavnicu u gradbeni postupak pisanja stihova. Zatim, i po tome što je razvijao tezu o relativnosti pjesničke forme, to jest držao je jednako vrijednim i stvaralački izazovnim tradicijske forme različitih soneta, deseteraca i dvanaesteraca... kao što je visoko dizao i zastavu slobodnoga stiha, a i po tome što nije tematski limitiran asimilirajući postojeću vid-

ljivu i nevidljivu stvarnost u svojem djelu. Na ovom je načelu Paljetak stvarao jedinstven pjesnički sustav koji se, međutim, ničim ne zatvara, već svemu otvara, u svim smjerovima i u svakom motivu: zvijezdama, Bogu, oblacima i moru, kršćanskim vrijednostima, tramvaju, ženi i ljubavi, rodnom gradu i njegovoj povijesti i književnicima i pjesnikinjama: Držiću, Gunduliću, Cvijeti Zuzorić... i tolikim drugima... osuvremenjujući tradiciju i njezine vrijednosti u suvremeni diskurs neprolaznih obilježja u različitim i brojnim temama. Ovu je njegovu odrednicu analizirao Ivo Frangeš: "To su zadivljujući smisao za tradiciju, njezino obnavljanje i povezivanje s neočekivanim svojstvima sadašnjosti. Vrtoglave asocijacije, nazočnost raznorodnih kulturnih slojeva (tematskih, oblikovnih i ritmičkih), zatim nepotrošenost jezične materije njegove su glavne osobine." U silovitom množenju različitih književnih formi i problematiziranju raznovrsnih tema, povijesnih i mitoloških, suvremenih i svakodnevnih, božanskih i zemaljskih, fantastičnih i običnih... i u brojnim žanrovskim različitostima: pjesma, drama, priča, roman... otkriva se u impresivnom bogatstvu inačica da je Luko Paljetak snagom onoga renesansnog stvaraoca stvorio svoju dionicu u korpusu suvremene hrvatske književnosti s paradigmatiskim konotacijama. Ta dionica i jest prostor suvremene hrvatske književnosti ispunjen djelima iz Paljetkove stvaralačke radionice na čijim književnim proizvodima autor ne stavlja točku na *i*, već svojom nadahnutom rukom piše veliko slovo u novoj rečenici s kojom iznova počinje proces proizvodnje novoga teksta iz kojega ćemo čitajući saznati da pjesnikove riječi dolaze iz onoga svijeta kako bi nam u ovome svijetu odgovorile na pitanje: zašto je u jednom stablu cijela šuma?!

LITERATURA

- PALJETAK, Luko. 2000. *Bijela tama – Izabrane pjesme*. Prir. Tonko Maroević. Zagreb: Matica hrvatska.
- PALJETAK, Luko. 2013. *Nove tame – Izabrane pjesme*. Prir. Tonko Maroević. Zagreb: Matica hrvatska.
- PALJETAK, Luko. 2018. *Gorka zora. Pjesme*. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku.

This text outlines the thesis that Paljetak's impressive production in almost every literary genre is marked primarily by his poetry, and that it also is the most significant part of his tremendous contribution to modern Croatian poetry. The text also attempts to emphasize the fact that this poetry is autochthonous, that is, an original poetic voice, as well as having an immense lexical culture and enviable poetic art in rhyming and non-rhyming verses. The text underlines the fact that Paljetak's poetry has opened a completely new poetic space in contemporary Croatian literature, strongly marked by the author's traits. The text also emphasizes another of the basic characteristics of Paljetak's poetry, namely that it is a creative process that is open to many subjects and to an inexhaustible energy in the production of poetry.

KEYWORDS:

Paljetak, poetry, song, tree, forest, context, verse, imagination